

**КАФЕДРИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»:
ПОШУКИ, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

УДК 340.12

Ю. Оборотов,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри теорії держави і права

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Кафедра теорії держави і права створена у січні 1998 р. Її першим завідувачем був видатний учений і талановитий спеціаліст у сфері теорії та історії держави і права д.ю.н., проф. Олексій Васильович Сурілов. Його високий науковий авторитет став запорукою подальшого розвитку кафедри.

З 1999 р. по теперішній час кафедру теорії держави і права очолює Юрій Миколайович Оборотов. Він є доктором юридичних наук, професором, заслуженим юристом України, членом-кореспондентом Національної академії правових наук України. Вищу юридичну освіту він здобув в Одеському державному університеті імені І. І. Мечникова, який закінчив у 1973 р. та розпочав викладацьку діяльність як асистент кафедри теорії та історії держави і права. У 1979 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Основні питання теорії правової активності особистості соціалістичного суспільства». У 2003 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти». Ю. М. Оборотов є автором більше 200 наукових праць, серед яких монографії «Традиции и обновление в правовой сфере: вопросы теории (от познания к постижению права)» (Одеса, 2002), «Введение в украинское право» (Одеса, 2009, у співавторстві), «Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції» (Одеса, 2012). Особливе місце в наукових розробках Ю. М. Оборотова посідають проблеми

філософії права та загальнотеоретичної юриспруденції. У 2011 р. під його редакцією видано написаний колективом кафедри теорії держави і права підручник «Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс», який отримав гриф МОНмолодьспорту України.

Завідувач кафедри теорії держави і права Ю. М. Оборотов заснував новий напрямок в загальнотеоретичній юридичній науці, що займається дослідженням традицій та новацій правового і державного розвитку. Основні положення цієї школи пов'язані з тим, що епоха постмодерну затверджує плюралістичну парадигму, відмовляється від європоцентризму й етноцентризму, проголошує принцип множинності цивілізацій, правових культур, загострення уваги до індивіда, його внутрішнього світу, у тому числі його правових складових. Право має сприяти формуванню постмодерністської моделі державної системи, що відрізняється економічністю, інноваційністю з максимальною передачею повноважень на нижні поверхи управління й самоврядування. Проникнення в суть процесів правового буття епохи постмодерну пов'язане з необхідністю визначення стратегії правового розвитку України. Тут з'ясовується фундаментальне значення власної правової спадщини і правових традицій, актуальність пріоритетного використання розробок вітчизняної юридичної науки, розвиток нормативно-правової бази й державних інститутів, що відповідають правовому менталітету й державній ідеології народу України. Юридичний образ пост-

модерну, тобто глибинні зміни у праві й державі нової епохи, потребує свого відбиття у правовій політиці й системі юридичної освіти. Загальнотеоретичний розгляд традицій і новацій у правовому розвитку з урахуванням сучасного стану правової реальності й державних інститутів України дозволяє позначити специфіку юридичної географії України, визначитися з належністю її правової системи до євразійської правової сім'ї, виділити основні засади правової політики України в сучасних умовах.

Сьогодні кафедра теорії держави і права — одна з найбільших у Національному університеті «Одеська юридична академія»: педагогічний колектив об'єднує 31 викладача, серед яких шість докторів наук та 16 кандидатів наук. Тут працюють професори Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, А. П. Овчиннікова, В. В. Дудченко, Н. М. Крестовська, А. Ф. Крижановський, О. Л. Копиленко, доценти І. А. Бальжик, П. П. Богуцький, С. П. Кравченко, О. С. Мельничук, В. В. Тароева, Г. М. Чувакова, О. О. Джураєва, С. С. Павлов, В. В. Колесніченко, А. І. Кормич, С. М. Скуріхін, З. М. Юдін, ст. викл. Ю. В. Тіщенко, асистенти Л. П. Арнаутова, К. В. Горобець, О. М. Іванченко, О. Г. Осадча, А. В. Дзевелюк, В. В. Кубинець, С. В. Ковбасюк, А. В. Кожухар, В. С. Личко, М. Ю. Рязанов, В. А. Федоров.

Відповідальними за організацію роботи кафедри, технічне забезпечення діловодства і навчального процесу є лаборанти Л. П. Арнаутова, О. Л. Дубова та Є. М. Чудновська.

Працівники кафедри читають навчальні дисципліни: «Теорія держави і права», «Проблеми теорії держави і права», «Історія вчень про державу і право», «Ораторське мистецтво», «Методологія юридичної науки», «Церковне право», «Адвокація прав дитини», «Медіація в юридичній практиці», «Дія права», «Правонормування та мова українського права», «Тлумачення права», «Основи теорії держави і права», «Історія політичних та правових учень». Вони беруть активну участь у реаліза-

ції ініціативи президента університету С. В. Ківалова щодо викладання юридичних предметів англійською мовою. Зокрема, Н. М. Крестовська, О. С. Мельничук, К. В. Горобець, М. Ю. Рязанов читають лекції та проводять семінарські заняття англійською із дисциплін «Legal philosophy» та «History of political and legal doctrines».

Кафедра теорії держави і права є найактивнішою у наукових дослідженнях з загальнотеоретичної юриспруденції. За останні три роки тут захистили докторські дисертації Н. М. Крестовська та А. Ф. Крижановський, кандидатами юридичних наук стали І. А. Бальжик, В. В. Тароева, П. П. Богуцький, С. С. Павлов, С. М. Скуріхін, І. В. Галицький, І. В. Долматов, К. В. Горобець, В. В. Колесніченко, О. В. Ткаля, Д. Г. Манько. Нині над докторськими дисертаціями успішно працюють В. В. Завальнюк та О. С. Мельничук, а завершують роботу над кандидатськими дисертаціями — С. В. Ковбасюк, В. В. Кубинець, В. С. Личко, О. Г. Осадча, М. Ю. Рязанов.

Серед концептуальних ідей та наукових положень останніх років, що вироблені представниками кафедри, можна виділити такі:

Ю. М. Оборотов, д.ю.н., професор: Питання правового і державного розвитку України не можуть бути вирішені без урахування тих проблем, які торкаються цивілізаційної, геополітичної, релігійної та інших важливих складових людського буття. Це особливо значимо на фоні поширення ідей про руйнацію національних культур і локальних цивілізацій під тиском процесів глобалізації і просування до інформаційного, індивідуалізованого суспільства.

Український місцерозвиток є історично заданим і не дає нам вибору, оскільки його соціально-історичне середовище і територія реально існує, а тому постановка питання про європейський вибір є ілюзорною. Необхідно уявляти свою культурну і цивілізаційну приналежність для того, щоб зберегти свій місцерозвиток в його релігійних, культурних, економічних, політичних, правових та

ін. особливостях. Цивілізаційна ідентичність України — це її право бути не схожою на Західну Європу в силу своєї спадщини і традицій, ціллю та покликанням, ментальністю та долею.

Апологізація права може визначатися ідеєю висування суб'єкта права в центр правового розвитку. На цьому шляху бачиться просування від регулювання як визначної стратегії епохи модерну до координації як визначальної стратегії доби постмодерну, з використанням договірної права і договірного правопорядку. При цьому право модифікується у ціннісно-нормативну систему з ієрархізованою системою цінностей в правовій сфері і уявленнями про можливість розрізнення між такими визначальними цінностями, як свобода, справедливість і порядок, і в цьому зв'язку із ситуативними перевагами кожної з цих цінностей правового буття сучасного суспільства.

В. В. Завальнюк, к.ю.н., професор: Специфіка юридичної антропології полягає в її наявній здатності формулювати напрями своїх досліджень на основі несистематизованих, фрагментарних знань інших наук, і вже на цій основі будувати власні наукові підстави. Юридична антропологія повинна аналізувати не ество психічних процесів людини, а розуміти їх в контексті природних особливостей людини, що піддаються впливу правової культури, соціальних організацій і інститутів суспільства. Юридична антропологія інтерпретує якості реальної окремої людини і виказує відповідні рекомендації з позиції своїх даних.

До парадигм юридичної антропології відносяться: парадигма людини як центру права і критерію соціально-нормативного регулювання, парадигма правового розвитку (прогресу, регресу, стагнації), парадигма структурної функціональності правового середовища людини. Вказані парадигми через їх специфічний зміст можуть і повинні використовуватися теорією держави і права як початкові теоретичні побудови, що визначають нові напрями теоретико-правового аналізу. Людина і її світ вивчається багатьма науками, кожна з яких висвічує сторони

об'єкта, що цікавлять її. Антропологічне знання здатне виконати роль критерію оцінки висновків не тільки теорії держави і права, але і інших юридичних теорій. Загальні принципи антропологічної науки здатні проявити себе як теоретичний інструмент оцінки ефективності і правильності нових ідей, методів і положень, які сьогодні висуваються правознавством. По суті, це така оцінна діяльність, яка пов'язана з отриманням інформації про те, чи відповідають процеси, що протікають в юридичній науці і практиці, критеріям і принципам, що виробляються юридичною антропологією.

В. В. Дудченко, д.ю.н., професор: Про плідність чи слабкість будь-якої правової теорії, будь-якого дослідницького методу в правознавстві говорять на підставі здатності такої теорії вирішити питання джерел права. Тож це питання універсальне, таке, що має відношення до будь-якого права без винятку.

Ідучи вслід за теорією «юридичного плюралізму», варто наголосити, що правова практика будь-якого суспільства охоплює різні правові уклади, які утворюють свою ієрархію і почасти конкурують при застосуванні до тотожних правових ситуацій. Країни з високою правовою культурою характеризуються гетерогенністю, компліментарністю і ієрархією таких джерел або форм права, як звичай, договір, законодавство, правова доктрина, судова практика. У зв'язку з цим і постає запитання: якою є підстава нормативної або зобов'язуючої сили звичаєвої, договірної, законодавчої, доктринальної судової норми?

Для того щоб відповісти на це запитання, треба заглибитися в право і спробувати з'ясувати джерело, яке живить його зобов'язуючою силою. Необхідно виявити «джерела джерел», тобто первісні і значимі самі по собі джерела, на яких ґрунтується авторитет і ефективність вторинних джерел. Априорно первісне джерело самим своїм існуванням втілює цінності, надає гарантію реальної ефективності правової норми. Таким джерелом є справедливість. Мовою філософії можна сказати й так: субстанційною сутністю права є справедливість;

зовнішніми модифікаціями цієї сутності є звичай, договір, закони, правова доктрина, судова практика.

Доктор мистецтвознавства, професор А. П. Овчиннікова: Для юриспруденції важливу роль відіграють дослідження форми риторичного описання, яке одним уявляється як набір логічних операцій, іншими — як сума нормативних проскрипцій. Насправді цей засіб пов'язується з античним «техне», коли знання та уміння, теорія та метод, розум та мова розглядаються у жорсткій єдності, що забезпечує повноту розуміння. І розуміння це базується на віковому емпіризмі риторики.

Риторикою описується алгоритм мовного акту, а спосіб описування є принципово породжувальним. Риторика не повинна розумітися тільки як набір ораторських рекомендацій, що зводять її до обмежувального тлумачення виключно в галузі дидактики; в ній є визначений епістемологічний зміст, включений до сучасного знання.

А. Ф. Крижановський, д.ю.н., професор: Звернення до проблеми гарантії законності і правового порядку визначається саме тим, що ця категорія є вузловою у більш широкій проблематиці правового впорядкування суспільної життєдіяльності, складає той «місток», який поєднує теоретичний і прикладний рівні вирішення питань у цій сфері. То ж фактори, які некритично називаються «гарантіями законності і правопорядку», насправді зовсім не гарантують суспільству і особі задоволення їхніх потреб щодо міцної правозаконності і надійного правового порядку, бо діалектика суспільного правового розвитку майже ніколи не створює абсолютно позитивний збіг цих факторів, які теоретично може й змогли б «гарантувати» близькі до ідеалу законність і правопорядок, проте перевірити цю гіпотезу неможливо через «недосконалість» законів буття.

Цілком очевидно, що конструкт «гарантії правопорядку і законності» створює у даній проблематиці ситуацію категоріальної «розмитості», коли використовувані у науковому обігові, юридичній практичній діяльності і у

викладанні правничих дисциплін поняття наділяються різними смислами, а відтак, сприймаються не як чіткі категоріальні одиниці науки і практики, а як образи (метафори). Особливо шкідливим це є для студентів, бо метафоричність цих важливих понять важко поєднати з уявленнями про право як «математику свободи, формальної рівності і справедливості». Теорія ж права, що своїм корінням виходить із дисципліни «Енциклопедія права», має оперувати категоріями, які адекватно і точно відбивають реальні правові явища і можуть переноситися із теоретичної сфери у прикладну та ефективно там працювати.

Н. М. Крестовська, д.ю.н., професор: Скарбниця є неодмінною ознакою держави і тому управі «претендувати» на місце в рамках предмета загальнотеоретичної юриспруденції, що й зумовило її вибір як підстави для типології держави. Здатність мобілізувати фінансові кошти зумовлюється право-договірним або силово-примусовим характером взаємовідносин публічно-владного апарату та підлеглого владі населення. Податок за своєю природою виступає як фінансовий еквівалент суспільного договору. Силевий спосіб формування публічних коштів має два різновиди: стягнення данини та експлуатація державою різними шляхами набутої, у тому числі вилученої у підлеглих власності. Такі організації публічної влади пропонуються назвати відповідно данницькими та рентними.

Загальноєвропейська тенденція розвитку держави — від данницької до рентної і далі — до податкової держави. Вітчизняна українська тенденція є суттєво відмінною від цієї еволюції податкової держави — від данницької до рентної, з невеликим періодом існування податкової держави (практично — це лише початок ХХ ст.) і далі у складі СРСР — до рентної, а на сьогодні — до данницької держави. В сусідній Росії, яка є класичною ресурсною державою, цей зворотний напрям «застряг» на рентному рівні.

Застосування для типологізації державної скарбниці дало можливість

оцінити держави в рамках трьох типів: данницькі, рентні, податкові. Лише податкові держави реально можуть бути охарактеризовані як демократичні, правові та соціальні, оскільки взаємовідносини між державним апаратом та громадянським суспільством тут ґрунтуються на засадах економічних та правових законів.

С. П. Кравченко, к.ю.н., доцент: Шляхи формування цілісного розуміння поняття правонормування вимагають визначення місця та ролі герменевтичного методу, а також лінгвістичних методів у процесі інтерпретації правового тексту, специфіку та особливості правових текстів на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях, розкриття особливостей семантичної природи мови права. Робота над тезаурусом полягає в аналізі правної термінологічної лексики, текстів діючих законодавчих та інших нормативних актів. Тезаурус, який був складений на базі лексики конкретного нормативно-правового матеріалу і її старанної обробки, являє собою вичерпуючу систематизацію правничої термінології, яка реально існує і є інструментом, який нормалізує відношення регулювання правничої термінології.

Напрямок дослідження є виявлення онтологічної єдності мови і права, яка отримує свій вираз у процесі формування правової дійсності у мовно-знаковій системі. Аналізується мова юриспруденції як континуум правних понять та термінів. Мова права досліджується як особлива соціально-правова та культурна область, що характеризується високим когнітивним та інтерпретаційним потенціалом, який обслуговує широкі можливості її логіко-семантичного та лінгвогерменевтичного розвитку.

О. С. Мельничук, к.ю.н., доцент: Вивчення правового образу міста веде до подальших результатів у формуванні образу сучасного міського права. Усвідомлюючи себе комунікативною єдністю, будь-яке співтовариство прагне до самоідентифікації і визнання своєї територіальної відособленості. Світоглядна функція правового сприйняття міста пов'язана з формуванням рівня

правосвідомості. Правовий образ міста включає уявлення про норми поведінки в місті взагалі. У той же час кожному місту властива своя специфіка нормативності, уявлення про «нормальне» та «правильне». Міста і городяни відрізняються один від одного за нормами поведінки. Взаємний вплив один на одного справляють правила і уявлення про них, що призводить до результатів міської правової соціалізації.

Слід відзначити, що проблематика понятійно-функціонального наповнення міського права як специфічного правового образу безпосереднім чином пов'язується з питаннями формування та обґрунтування категорії правового образу міста. Все це складає самостійний предмет вивчення, що набуває значущості в умовах розвитку сучасної юриспруденції і осмислення значень, що поєднують історико-правові традиції та нові елементи правової реальності.

З. М. Юдін, к.ю.н., доцент: Класичні ознаки договору не можуть в повній мірі вважатися його атрибутами, оскільки на практиці часто укладаються нерівноправні та несправедливі договори. Розглядаючи проблему співвідношення свободи та справедливості як філософських категорій, стверджується, що важко виступати проти вимог свободи і справедливості. Використовуючи положення герменевтики, можна стверджувати про синтез свободи і справедливості в етиці відповідальності. Звідси визначальними ознаками договору у сучасному суспільстві є: 1) те, що договір є сумісним правовим актом; 2) має місце уособленість волевиявлень його учасників (як їх індивідуалізація); 3) сторони виступають як взаємно відповідальні. У цілому ж, виходячи з цього, договір можна визначити як сумісний правовий акт, в якому на основі принципу взаємної відповідальності відображена узгоджена воля суб'єктів права, що закріплює бажану модель правової поведінки його учасників.

К. В. Горобець, к.ю.н., асистент: Цінності правової сфери — це цілісна система, що є унікальною для кожної правової системи, виражає специфічні ідейні засади функціонування та роз-

виту права та формує особливий феномен — аксіосферу права.

Принципове значення має взаємозв'язок аксіосфери права з нормосферою права. Нормосфера права завжди є функціонально залежною від аксіосфери права структурою, оскільки трансформація і рух цінностей безпосереднім чином впливає на те, як організована нормативна складова правової реальності. При цьому нормосфера і аксіосфера права пов'язані і інтегровані одна в одну і на глибинному рівні представляють собою єдине ціле.

Питання про взаємодію аксіосфери і нормосфери права полягає у виявленні таких елементів права, які були б одночасно і правовими цінностями, і нормативними конструкціями. Серед таких феноменів особливе місце займає верховенство права. У широкому контексті верховенство права постає як інтегруючий елемент структури права, що поєднує його ціннісну сферу з нормативною сферою. При цьому ступінь реалізації того образу верховенства права, який властивий певній правовій системі, є показником зрілості аксіосфери та ефективності нормосфери. Верховенство права зосереджує в собі інструментальні характеристики правових цінностей і є засобом формування та привнесення у право нових цінностей.

Ю. В. Тищенко, ст. викладач: Серед першоджерел формування права значне місце відведено релігійним нормам та нормам звичаєвого права, проте дослідження міфу як унікального феномена, який з'явився у найдавніші часи і став одним з факторів зародження права в сучасному його розумінні, не було предметом розгляду сучасної правової науки. Разом з тим міф, як суспільне явище, має значення не тільки при дослідженні історії формування права. Проявляючись в сучасному регулюванні суспільних відносин в державі, його вплив вбачається не тільки в правовому житті суспільства, але й в різних аспектах суспільного життя — соціальному, політичному та ін.

Незважаючи на увагу науковців до проблематики міфу, питання його сут-

ності та впливу на сучасну систему права сьогодні залишаються предметом дискусії в науковій літературі, а комплексні дослідження, які би ставили перед собою завдання вирішення такого питання з точки зору новітнього законодавства, відсутні.

Асистент О. Г. Осадча: Процесуальна відповідальність проявляє себе в юрисдикційному і в неюрисдикційному процесі. Особливу перспективу має дослідження особливостей процесуальної відповідальності у сфері неюрисдикційного процесу. Характерні ознаки процесуальної відповідальності: вона має нормативну основу і характеризується обов'язком виконувати вимоги правових норм; є однією з форм державного процесуального примусу; застосовується тільки до учасників процесуальних стосунків. Основою процесуальної відповідальності може бути процесуальне правопорушення, зловживання процесуальним правом, а також об'єктивне протиправне процесуальне діяння. Особливістю процесуальної відповідальності служить процедура покладання процесуальних заходів стягнення; суб'єкти процесуальної відповідальності мають певний процесуальний статус; процесуальна відповідальність здійснюється в процесуальній формі; процесуальна відповідальність пов'язана із застосуванням специфічних заходів процесуальної відповідальності, які застосовуються виключно за здійснення процесуального правопорушення, зловживання процесуальними правами і при об'єктивно протиправному діянні.

Асистент С. В. Ковбасюк: У сучасній інституційній теорії зміни в політичній, економічній та правовій системах розглядаються в основному крізь призму еволюції інститутів, однак стає все більш актуальною тенденція перенесення акценту з вивчення інституційної еволюції на вивчення інституційних криз. Крім традиційних трактувань криз, останнім часом розвиваються підходи, які зосереджують увагу на системно-інституційних характеристиках і пояснюють кризи як стан руйнації і розпаду інституційної системи під впливом внутрішньосистем-

истории культуры. Культура Возрождения» (А. П. Овчиннікова, 2007), «П'ять кроків до гарної мови. Мовна комунікація: техніка мовлення» (А. П. Овчиннікова, 2008), «Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія-практикум» (Н. М. Крестовська та ін., 2010), «Історія вчень про державу та право» (А. І. Кормич, 2012).

Велику роль в організації навчальної діяльності відіграють методичні вказівки і програми науковців кафедри: «Глумачення права» (З. М. Юдін, 2007), «History of political and legal doctrines» (Н. М. Крестовська, О. С. Мельничук, А. О. Фальковський, 2007), «Історія вчень про державу і право» (О. С. Мельничук, 2008), «Теорія держави і права» (С. П. Кравченко, 2008), «Методичні рекомендації щодо підготовки курсових робіт із теорії держави і права» (В. В. Завальнюк, А. Ф. Крижановський, 2009), «Церковное право» (І. А. Бальжик, 2009), «Правонормування та мова українського права» (С. П. Кравченко, 2009).

За активну участь у науковому й освітньому житті вишу співробітники кафедри теорії держави і права неодноразово отримували академічні та державні нагороди. Так завідувач професор Ю. М. Оборотов нагороджений орденом «За заслуги» III ст., а в 2010 р. був обраний членом-кореспондентом Національної академії правових наук України. Професор А. Ф. Крижановський удостоєний почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України», у 2012 р. став членом-кореспондентом Національної академії правових наук України. Професорам В. В. Дудченко та В. В. Завальнюку присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України». Професор А. П. Овчиннікова є почесним членом Спілки театральних діячів України. Члени кафедри нагороджені почесними грамотами президента Національного університету «Одеська юридична академія» С. В. Ківалова.

Кафедра теорії держави і права бере активну участь в організації методологічних та методичних семінарів університету, розвиває науково-дослідну робо-

ту студентів. При кафедрі функціонують два студентські клуби, які об'єднують близько 80 студентів, — дискусійний клуб «Право і цивілізація» та клуб «Ораторське мистецтво». Під науковим керівництвом викладачів у 2012 р. більше 70 студентів стали учасниками міжнародних та всеукраїнських конференцій.

Колектив кафедри теорії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія» успішно поєднує юридичну освіту та юридичну науку при підготовці спеціалістів юридичного профілю доби постмодерну, формує професійну правову культуру, базуючись на вітчизняній правовій спадщині та розвитку правових традицій, успішному поєднанні розробок учених-юристів України з досягненнями зарубіжної юридичної теорії і юридичної освіти.

Ключові слова: загальнотеоретична юриспруденція, кафедра теорії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія», школа традицій та новацій у правовому розвитку.

У статті розкрито основні історичні віхи становлення кафедри теорії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія». Продемонстровано процес формування на кафедрі теорії держави і права загальнотеоретичної наукової школи, присвяченої дослідженням традицій та новацій у правовому розвитку. Проаналізовано та обґрунтовано перспективність ключових напрямків загальнотеоретичних досліджень, що здійснюються на кафедрі.

В статье раскрыты основные исторические вехи становления кафедры теории государства и права Национального университета «Одесская юридическая академия». Продемонстрирован процесс формирования на кафедре теории государства и права общетеоретической научной школы, посвященной исследованию тради-

цій і новацій в правовому розвитку. Проаналізована і обґрунтована перспективність ключових напрямків общетеоретических досліджень, проводимих на кафедрі.

The article explores the major historical milestones of the formation of Theory of State and Law Departments

in National University "Odessa Law Academy". The general theoretical research school devoted to the study of tradition and innovation in legal development formation at the Theory of State and Law Department has been demonstrated. Promising key areas of general studies, carried out at the Department, are analyzed and proved.

УДК 340.1

М. Аракелян,

професор, перший проректор, проректор з навчально-методичної роботи, завідувач кафедри історії держави і права

КАФЕДРА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Кафедра була заснована у 1997 р., але її передісторія бере початок у ХІХ ст. — у період створення юридичного факультету Імператорського Новоросійського університету. Тоді історію держави та права викладали на трьох кафедрах: історії російського права, історії слов'янського законодавства й історії найважливіших законодавств, старих та нових.

Великий внесок у розвиток історико-правової науки зробив Ф. І. Леонтович — ректор університету (1869–1877), декан юридичного факультету, автор всесвітньовідомих праць, серед яких «Джерела з історії слов'янських законодавств», «Селяни Південно-Західної Русі за литовсько-руським правом ХV–ХVІ ст.» та багато інших.

У радянські часи історію держави та права викладали на кафедрі теорії й історії держави і права, яку спершу очолював доцент І. А. Греков. У 1968 р. її завідувачем став д.ю.н., проф. О. В. Сурилов. Його дослідження «Адмірал Дерибас», «Дюк Рішельє», «Фельдмаршал Воронцов» та ін. здобули визнання серед вчених, викладачів, студентів, мешканців Одеси та інших регіонів (зокрема, й зарубіжних). У 1979 р. О. В. Сурилов

запропонував нову тему для загально-теоретичного вивчення — проблеми державно-правового управління якістю навколишнього середовища.

Під керівництвом професора було підготовлено і захищено десять кандидатських дисертацій, видано низку колективних монографій, у провідних спеціалізованих виданнях країни опубліковано близько сотні статей та наукових повідомлень. О. В. Сурилов приділяв велику увагу підготовці науково-педагогічних кадрів. Його учні працюють у Німеччині, Йорданії, Молдові, Непалі, Росії, Сирії. В 1974 р. він став членом Постійної палати Міжнародного третейського суду (Гаага). В 1997 р. вченому було присвоєне почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Велику роль у розвитку історико-правової науки зіграв професор кафедри Г. О. Петухов — викладач історії держави і права зарубіжних країн. Він досліджував проблему законності в державному управлінні, видав монографію «Радянський суд і становлення революційної законності в державному управлінні» (1982).

У 1997 р. відбулася реорганізація кафедри теорії та історії держави і права: